

ИСТЕМОЛЧИ ИШЛАР БАЖАРИШ ВА ХИЗМАТЛАР КЎРСАТИШ ШАРТНОМАЛАРИ СУБЪЕКТИ

Бабаев Джахонгир Исмаилбекович

Юридик фанлар номзоди, доцент Тошкент давлат юридик университети
Фуқаролик ҳуқуқи кафедраси профессор в.б.

Аннотация

Иш бажариш ва хизмат кўрсатиш соҳаларида истеъмолчи билан шартномавий муносабатларга киришаётган субъектлар доираси хилма-хилдир. Деярли барча ҳолатларда бу субъектлар тадбиркорлик фаолияти амалга оширувчи жисмоний ва юридик шахслар ҳисобланадилар. Бироқ бугунги кунда иш бажариш ва хизмат кўрсатишларнинг инновацион усуллари кенг тарқалаётганлиги, Интернет тармоғи орқали онлайн хизмат кўрсатиш турларининг оммалашиб бораётганлиги истеъмолчи билан ҳуқуқий муносабатга киришаётган субъектлар доирасини аниқлаш муаммосини юзага келтирмоқда. Айниқса, фрилансерлик фаолиятининг ривожланаётганлиги, масофавий иш бажариш ва хизмат кўрсатиш кўламининг ортиб бораётганлиги, онлайн хизмат турларининг такомиллашиб бораётганлиги истеъмолчилар ҳуқуқларига нисбатан янги хавфлар ва чақириқларни ҳосил қилмоқда. Бу эса айтиш пайтда истеъмолчиларга етказилган зарарлар учун жавоб бериши лозим бўлган субъектларни аниқлаш ва топишда қийинчиликлар пайдо бўлишига, айрим ўринларда эса зарарларнинг қопланмай қолишига олиб келмоқда.

Калит сўзлар: истеъмолчи, зарар, субъект, иш бажариш, хизмат кўрсатиш, шартнома, фрилансер, тадбиркор, жисмоний шахс, юридик шахс.

ПРЕДМЕТ ДОГОВОРОВ НА ВЫПОЛНЕНИЕ ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ РАБОТ И ОКАЗАНИЕ УСЛУГ

Бабаев Джахонгир Исмаилбекович

Кандидат юридических наук, доцент Ташкентский государственный
юридический университет и.о. профессора кафедры Гражданского права
+998901787260

Аннотация

Круг субъектов, вступающих в договорные отношения с потребителем в сфере выполнения работ и оказания услуг, разнообразен. Практически во всех случаях это физические и юридические лица, занимающиеся предпринимательской деятельностью. Однако сегодня распространение инновационных методов выполнения работы и оказания услуг, растущая популярность онлайн-сервисов в сети Интернет создает проблему определения круга лиц, вступающих в правоотношения с потребителем. В частности, развитие фрилансовой деятельности, увеличение объема удаленного выполнения работы и оказания услуг, совершенствование онлайн-сервисов создают новые угрозы и вызовы для прав потребителей. Это, в свою очередь, приводит к трудностям в выявлении и нахождении субъектов, которые должны нести ответственность за вред нанесенный потребителям, а в некоторых случаях приводит к невозможности взыскания вреда. Для применения этого правила в обществе должен быть рынок, основанный на свободной конкуренции, спросе и предложении.

Ключевые слова: потребитель, вред, субъект, выполнение работы, оказание услуги, договор, фрилансер, предприниматель, физическое лицо, юридическое лицо.

SUBJECT OF CONTRACTS FOR THE PERFORMANCE OF CONSUMER WORKS AND PROVISION OF SERVICES

Babaev Jakhongir Ismailbekovich

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor Tashkent State University of Law acting Professor of the Department of Civil Law +998901787260

Annotation

The circle of subjects entering into contractual relations with the consumer in the field of performance of work and provision of services is diverse. In almost all cases, these are individuals and legal entities engaged in entrepreneurial activities. However, today the spread of innovative methods of performing work and providing services, the growing popularity of online services on the Internet creates the

problem of determining the circle of persons entering into legal relations with the consumer. In particular, the development of freelance activities, an increase in the volume of remote work and provision of services, and the improvement of online services create new threats and challenges for consumer rights. This, in turn, leads to difficulties in identifying and finding the subjects who should be responsible for the harm caused to consumers, and in some cases leads to the impossibility of recovering the harm. For this rule to apply, society must have a market based on free competition, supply and demand.

Keywords: consumer, harm, subject, performance of work, provision of services, contract, freelancer, entrepreneur, individual, legal entity.

Иш бажариш муносабатларида истеъмолчи бевосита иштирок этадиган шартнома – маиший пудрат шартномаси ҳисобланади. Маиший пудрат шартномасида ҳам чакана олди-сотди бўлгани каби истеъмолчининг маиший ёки бошқа шахсий эҳтиёжини қондиришга қаратилган ишларни бажарувчи шахс – тадбиркорлик фаолиятини амалга оширувчи буюртмачи сифатида ФКнинг 656-моддаси биринчи қисмидан англашилишича, мазкур шартномада буюртмачи-фуқаро бўлишлиги қатъий белгиланган. Маиший пудрат муносабатларида истеъмолчи фуқаро ўзининг маиший ва шахсий тусдаги эҳтиёжларини қондириш бўйича тегишли турдаги фаолиятни якка тадбиркор ёки юридик шахс сифатида амалга ошираётган субъектга буюртма беради. Одатда бундай эҳтиёжлар жумласига кимёвий тозалаш, маиший техника воситаларини тузатиш, пойабзални таъмирлаш, кийим-бош тикиш, чеварчилик, фуқароларнинг тўй ёки бошқа маросимларини ўтказиш, сартарошлик ва шу каби бошқа турдаги фаолият орқали қондирилади.

Маиший пудрат шартномаси предметиға фуқаролар ўртасида шахсий, оилавий, уй-рўзғор ва бошқа шу тусдаги эҳтиёжларини қондириш бўйича вужудга келадиган, тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш билан боғлиқ бўлмаган муносабатлар киради[21]. Юридик адабиётларда қайд этилишича, маиший пудрат шартномасининг предмети борасида турлича қарашлар билдирилган. Айрим олимларнинг фикрича, маиший пудрат шартномасининг предмети тарафларнинг тегишли ишларни бажариш, ишнинг натижаларини олиш, ишнинг натижаларини топшириш, буюртмачи томонидан бажарилган

иш натижаларини қабул қилишга қаратилган фаол ҳаракатлар ташкил этади[22]. Бошқа гуруҳ олимлар эса маиший пудрат шартномасининг предмети фуқароларнинг маиший эҳтиёжларини қондиришга қаратилган жисмий натижага эришишга қаратилган муносабатлар ҳосил қилади[23].

Фикримизча, маиший пудрат шартномасининг предмети бўлиб фуқаро-буюртмачининг маиший ва бошқа шахсий эҳтиёжларини қондиришга қаратилган ва бунинг учун лозим бўлган натижани тайёрлаш ҳамда топширишга қаратилган пудратчининг хатти-ҳаракатлари ҳисобланади. Бирок бу ҳаракатлар махсус субъект – тадбиркорлик фаолиятини амалга оширувчи пудратчи томонидан амалга оширилганидагина у маиший пудрат шартномасининг предмети бўлади. Ҳукуқий муносабатнинг икки тарафи ҳам фуқаролар бўлганда бажарилган ҳамда маиший ва шахсий эҳтиёжларини қондиришга қаратилган иш маиший пудрат шартномасининг предмети бўла олмайди. Бундай муносабатлар пудратнинг умумий қоидалари билан тартибга солинади.

Маиший пудрат шартномасининг субъекти ҳисобланган тадбиркорлик фаолиятини амалга ошираётган пудратчининг ҳукуқий мақоми борасида фикр юритганда, иш бажариш ва хизмат кўрсатишнинг бугунги ривожланиш даражасида турлича ҳолатни кўриш мумкин. Чунончи, ҳозирги шароитда маиший пудрат фаолиятини амалга ошираётган шахсларни тадбиркор сифатида рўйхатдан ўтмасдан фаолият юритадиган – ўзини ўзи банд қилувчи жисмоний шахслар – фрилансер тоифасининг вужудга келиши бу соҳада ҳам истеъмолчилар ҳуқуқлари бузилишида жавобгар шахсни аниқлаш муаммосини юзага келтиради. Одатда фрилансер – жисмоний ва юридик шахсларга хизматлар кўрсатиш, ишларни бажариш бўйича меҳнат фаолиятини мустақил амалга оширадиган, ЯТТ сифатида рўйхатга олинмаган ва ёлланма ходимлар меҳнатидан фойдаланмайдиган жисмоний шахслар – ўзини ўзи банд қилган фуқаролар ҳисобланади[24].

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 8 июндаги ПҚ-4742-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзини ўзи банд қиладиган шахслар учун фаолият (ишлар, хизматлар) турлари рўйхати”да [25] фрилансерларнинг 67 та тури санаб ўтилган. Иш бажариш ва хизмат кўрсатиш соҳасида бундай кенг ва хилма-хил фаолият турларининг жорий этилиши ижобий жиҳатлар билан

бирга, истеъмолчи фуқароларнинг маиший пудрат ва хизмат кўрсатиш соҳасидаги ҳуқуқларини ҳимоя қилишда бир қадар қийинчиликларни юзага келтириши мумкин. Ушбу қийинчиликлар қуйидагиларда намоён бўлади:

1) фрилансерлар тадбиркорлик фаолиятини амалга оширувчи субъект ҳисобланмайди. Бу эса айни пайтда улар ва буюртмачи ўртасидаги муносабатларда одатдаги пудрат шартномалари сифатида кўрилади ва юзага келадиган ҳуқуқий муносабатларга нисбатан истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш нўқрасидаги қонун талаблари татбиқ этилиши масаласи;

2) фрилансер томонидан бажариладиган иш бўйича қафолат берилиши, у томонидан буюртмачига маълумотлар берилиши ва бошқа истеъмолчи ҳуқуқларини таъминловчи ҳуқуқий механизмларнинг қўлланилиши масаласи;

3) ўзини ўзи банд қилган шахслар ёлланма ишчиларни жалб қила олмаслиги ҳамда иш берувчига эга бўла олмаслиги масаласи;

4) ўзини ўзи банд қилган шахснинг манзили, унинг номи ва ким эканлигини аниқлаш масаласи;

5) буюртмачига зарар етказилганда фрилансерда тегишли мол-мулк ёки маблағнинг мавжуд бўлмаслиги.

Мазкур ҳолатлар эса ўз навбатида истеъмолчи иштирок этадиган иш бажариш муносабатлари доирасини кенгайтиришни, фрилансерлар томонидан иш бажариш ва хизмат кўрсатишда фуқаро-буюртмачи истеъмолчи мақомига эга бўлишини тақозо этади. Фрилансерлар томонидан бажариладиган ишлар ва кўрсатилган хизматлар, қолаверса, улар фаолиятининг ўзига хослигидан келиб чиқиб бу тоифадаги шахсларнинг буюртмачилар билан ҳуқуқий алоқаларини алоҳида қонун ҳужжати доирасида тартибга солиш зарурати юзага келади. Бунда фрилансерлар фаолиятининг ўзига хослигидан келиб чиқиш лозим. Хорижий мамлакатларда фрилансерлик анча машҳур саналади. Фрилансерликнинг ватани ҳисобланган АҚШда ўзини ўзи банд қилиш масофавий иш ёки инглизча “Telecommuting” – “масофавий ишлаш”нинг бир тури ҳисобланади. Америкалик мутахассислар Жил Гордон ва Дэвид Флемминг томонидан 1972 йилда яратилган “Telecommuting” тизими ходимни ишхонага олиб келишдан кўра, ходимга ишни етказиш осон ва арзонлиги ҳоёсидан келиб чиқади. Бунда асосий масала иш берувчи томонидан техник ва

вақт ресурсларини иқтисод қилиш, офисни ижарага олиш бўйича харажатларни камайтиришга имкон берса, ходим учун ҳам уйдан чиқмаган ҳолда ишни бажариш имконини беради. АҚШда “Telecommuting” – кенг маъноли тушунча бўлиб, 2010 йилдаги “Телеиш тўғрисидаги қонун” (Telework Enhancement Act) билан тартибга солинадиган барча масофавий иш бажариш турларини қамраб олади. Бу тоифага штатдан чиқарилган ва иш берувчи томонидан бевосита телефон ёки электрон алоқаси ёрдамида назорат қилинадиган ходимлар, ўриндошлик асосида масофавий ишлашловчи ходимлар ва ўзининг барча ишини масофавий амалга оширадиган бошқа ходимлар киради[26]. АҚШда фрилансерлик тадбиркорлик фаолиятининг бир тури ҳисобланади ва махсус солиққа тортиш тизимида тушади[27].

Агар жисмоний шахс иш берувчи томонидан назорат қилинадиган иш бажарса, у “мустақил пудратчи” (фрилансер) ҳисобланмайди, гарчи унга эркин ҳаракат қилиш имконияти тақдим этилган бўлса ҳам. Фрилансер ва ходимни фарқловчи ягона мезон – иш берувчининг ишни бажариш жараёни тўлиқ назорат этишга юридик ҳуқуқи борлиги масаласи саналади.

Фрилансерларнинг ҳуқуқий мақоми Италия Гражданлик кодексида ўзига хос тарзда белгиланган. Жумладан, ушбу давлат ГКнинг бешинчи китоби аҳолининг бандлиги, меҳнат ва тадбиркорлик муносабатларига бағишланган бўлиб, унинг 2222-моддасида ўзини ўзи банд қилиш (“lavoro autonomo”, инглиз тилида “self-employed”) тўғрисидаги қоида белгиланган. Фрилансернинг асосий белгиси мижозга бўйсунмаган ҳолда ҳақ эвазига ишни бажариш ёки хизматни кўрсатиш ҳисобланади[29].

Италияда ўзини ўзи банд қилган ходимлар турли хилдаги фаолиятни амалга оширадilar: ҳунармандлар, фермерлар, рассомлар ва шу қабилар. Ўзини ўзи банд қилган шахсларнинг турли категориялари ажратилади ва улардан асосийлари бўлиб жисмоний меҳнат ва ақлий меҳнат ходимлари ҳисобланадилар. Ақлий меҳнат ишчилари жумласига анъанавий фрилансерлик касби тушунчасига яқин бўлган эркин касб киради. Ўз навбатида, фрилансерларни солиққа тортиш, уларнинг ижтимоий ҳимояси, меҳнат шароитлари ҳам турличадир[30].

Европа Иттифоқида фрилансер меҳнатини ташкил этишнинг иккита асосий схемасини ажратиш мумкин. Биринчи схема (Буюк Британия) фрилансер

ёлланганда унга компаниянинг тўлақонли ходими мақоми берилади. Бунга муқобил сифатида ўзини ўзи банд қилган ишчилар махсус агентликларда рўйхатдан ўтказиладики, бу уларнинг ҳуқуқларини максимал даражада ҳимоя қилишга асос бўлади[31]. Иккинчи схема бугунги кунда Европа фрилансерлари (Эстония, Франция, Германия, Норвегия) орасида машҳур бўлиб, уларни якка тартибдаги тадбиркор сифатида рўйхатдан ўтказилишига асосланади. Ушбу схема доирасида фрилансер барча жиҳатлари ва оқибатлари (рўйхатдан ўтиш, солиқ органлари ва ижтимоий ҳимоя органларида ҳисобда туриш, тадбиркорларнинг тегишли тоифаси учун белгиланган солиқлар ва бошқа тўловларни тўлаш) билан бирга тадбиркорлик фаолияти ҳисобланади. Бунда фрилансер якка тадбиркорлик доирасидан чиқарилмайди ва ҳаттоки унинг алоҳида тури сифатида ҳам қаралмайди. Бу ўз навбатида ҳуқуқий тартибга солишдаги ўзига хослик мавжуд эмаслигини кўрсатади. Европа Иттифоқи мамлакатлари (Греция, Италия, Франция, Польша)да фрилансерларни муддатли меҳнат шартномаси бўйича соатбай ишга олиш амалиёти мавжуд. Лекин бундай амалиёт ўзини оқлаши ёки оқламаслиги ҳозирча ўз исботини топгани йўқ. Шу сабабли, фрилансерларнинг ҳуқуқий мақомини белгилашда нафақат уларни ҳимоя қилиш, балки улар билан ҳуқуқий муносабатга киришаётган, уларга муайян ишни бажариш топшириғини юклаётган жисмоний шахс – фуқаронинг буюртмачи – истеъмолчи сифатида ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ҳам муҳимдир. Шу сабабли фрилансерлар мақомини аниқлашда, улар фаолиятини тартибга солишга оид бўлган алоҳида норматив-ҳуқуқий ҳужжатни қабул қилиш ҳамда фуқароларнинг маиший ёки бошқа шахсий эҳтиёжларини қондиришга қаратилган ишларни бажаришда улар якка тартибдаги тадбиркор мақомида бўлишлари, уларга шу мақсадда буюртма берган фуқаролар эса истеъмолчи бўлиши ҳақидаги қонидани аниқлаштириш зарур бўлади.

Бироқ амалдаги қонунчиликда ўзини ўзи банд қилувчи фуқаролар маиший ёки шахсий тусдаги ишни бажаришга оид буюртма берган жисмоний шахс билан шартномавий муносабат якка тадбиркорга оид мажбуриятларни зиммасига олиши хусусидаги қоида мавжуд эмас. Бу эса истикболда ўзини ўзи банд қилган шахс ва истеъмолчи ўртасидаги низоларни ҳал этишда ҳуқуқий бўшлиқларни юзага келтириши мумкин. Айни пайтда истеъмолчи

хуқуқларини ҳимоя қилишда, хусусан, иш бажариш муносабатларида истеъмолчиларга етказилган зарарларни қоплаш субъектларини аниқлашдаги яна бир муаммо - воситачилар ёки буюртмаларни йўналтириш фаолиятини амалга оширувчиларнинг жавобгарлиги ҳисобланади. Жумладан, бугунги кунда ташиш фаолиятини амалга оширувчи таксиларга мижоз топиб берувчи ва бунинг учун ташиш хизматини кўрсатувчи шахслардан тегишли воситачилик хизмати ҳақини ундирувчи турли фирмалар, хусусий корхоналар мавжуд бўлиб, уларнинг истеъмолчига етказилган зарарни қоплаш масаласи қонунчиликда ўз ифодасини топмаган.

Хизмат кўрсатиш муносабатларида истеъмолчиларнинг иштироки турли қонун ҳужжатларида ифодаланганлиги билан характерланади. Бунда фуқарога хизматни тадбиркорлик фаолиятини амалга ошираётган ижрочи (хизмат кўрсатувчи) кўрсатса, бу ҳолатда фуқаро – истеъмолчи мақомига эга бўлади. Жумладан, истеъмолчига тиббий хизмат, таълим хизмати, туристик хизмат, алоқа хизмати ва шу каби бошқа хизмат турларини тадбиркор сифатида амалга ошираётган ижрочи унга етказилган зарарлар учун жавобгар ҳисобланади. Одатда хизмат кўрсатиш соҳасида буюртмачига ашёвий шаклда бўлмаган хизматларни кўрсатишга қаратилган ҳаракатларни амалга оширишда ифодаланади. Бунда кўрсатилган хизмат натижасида буюртмачининг қониқиш ҳосил қилиши муҳимдир. Шу боис хизматлар кўрсатиш соҳасидаги истеъмолчининг ҳуқуқларини ҳимоя қилишда ҳар бир хизмат турида фаолият юритаётган тадбиркорлик субъектларининг мажбуриятлари доирасини аниқ белгилаш алоҳида ўринга эга.

О.Оқюлов ва Н.С.Нарматовларнинг фикрича, одатда истеъмолчиларга хизмат кўрсатадиган тадбиркорлик субъектлари бўлиб, ўзлари иштирок этадиган ҳуқуқий муносабатнинг моҳиятини чуқур тушуниб этадиган махсус ташкилотлар ҳисобланади[1].

Л.И.Ачилованинг ёзишига кўра, хизмат кўрсатиш муносабатларининг субъектлари бўлиб эса одатда ушбу муносабатларни вужудга келтириш асоси ҳисобланган шартнома тарафлари – буюртмачи ва ижрочи иштирок этади[5].

Т.А.Муминовнинг куйидаги фикрлари анча баҳсли эканлигини эътироф этиш ўринли: фуқаролик қонунчилигида ҳақ эвазига хизмат кўрсатиш шартномасида буюртмачи сифатида кимлар иштирок этиши ёки айнан

фуқаролик ҳуқуқининг қайси субъектлари ҳақ эвазига хизмат кўрсатиш шартномасининг тарафлари бўла олмаслиги хусусида махсус нормалар мавжуд эмас. Шу муносабат билан мазкур шартномада буюртмачиларга нисбатан фуқаролик ҳуқуқининг субъектлилигига нисбатан белгиланган умумий талаблар қўйилади. Яъни ҳақ эвазига хизмат кўрсатиш шартномасида буюртмачи сифатида фуқаролик муомала лаёқатига эга ҳар қандай субъектлар иштирок этишлари мумкин[34].

Фикримизча, хизмат кўрсатиш муносабатларида субъект, хусусан, мажбурий субъект тадбиркорлик фаолиятини амалга ошираётган ва тегишли соҳага ихтисослашган жисмоний ва юридик шахс ҳисобланади. Масалан, репититорлик хизмати таълим марказлари томонидан, тиббий хизмат тиббиёт клиникалар томонидан кўрсатилади. Шу сабабли хизмат кўрсатувчининг профессионалиги бу ҳолатда истеъмолчи билан шартномавий муносабатга киришаётган субъект учун қўйиладиган бирламчи талаб саналади. Яъни истеъмолчига хизмат кўрсатувчи нафақат тадбиркорлик субъекти бўлиши, балки тегишли соҳанинг профессионали бўлмоғи талаб этилади. Зеро, истеъмолчи томонидан берилган буюртмани бажариш ҳамда уни йўналтириш юзасидан истеъмолчига тегишли маслаҳат бериш ҳам ижрочининг вазифаларидан бири саналади.

Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 18 июлдаги ЎРҚ-549-сон “Туризм тўғрисида”ги[35] қонунида туризм соҳасида фаолият юритувчи субъектлари сифатида туризм хизматларининг тегишли туркумини ёки уларнинг муайян қисмини кўрсатадиган ва туризм билан боғлиқ бошқа фаолият (масалан, товарлар савдоси)ни амалга оширадиган тадбиркорлик фаолиятини амалга оширадиган фуқаролар ва юридик шахслар эътироф этилган.

Турист хизматлар кўрсатишда истеъмолчига етказилган зарарни қоплаш субъектлари бўлиб, биринчи навбатда у билан шартномавий муносабатларга киришган тур операторлар ва бошқа туристик агентликлар ҳисобланади. Жаҳон амалиётида туристик ташкилотлар туроператорлар ва турагентликларга ажратилади. Бир қатор мамлакатларда туроператорлар туристик маҳсулотни фақат турагентликларга реализация қилади, турагентлар эса туристик маҳсулотни ҳудудларга тақсимлайди ва маҳаллий туристик агентлик орқали реализация қилади[38]. Туроператорлар бевосита

истеъмолчиларга туристик маҳсулотни реализация қилмайдилар. Туристлик фаолиятини турларга ажратишнинг айний мезонлари Европа Иттифоқида ҳам амал қилади. ЕИ Кенгашининг №90/314/ЕИК “Барча нарсани қамраб оладиган саёҳатлар, таътиллар ва сафарлар тўғрисида”ги директивасида тероператор ва турагент терминлари ўрнига “ташкилотчи” ва “сотувчи” терминлари қўлланилган. Ташкилотчи – “барчаси қамраб олинган хизмат”ни доимий ташкил этадиган ва уларни ўзи ёки сотувчи орқали сотадиган ёки сотишга таклиф этадиган шахсдир. Сотувчи – ташкилотчи томонидан таклиф этилаётган “барчаси қамраб олинган хизмат”ни сотадиган ёки сотишга таклиф этадиган шахсдир[39]. Ушбу таъриф Саёҳатга оид контракт бўйича халқаро конвенцияда ҳам ўз ифодасини топган[40].

Бундан кўринадики, туристик хизматлар соҳасидаги шартномавий муносабатларда истеъмолчига етказилган зарар учун у билан тўғридан тўғри шартнома тузган турагент ёки туроператор жавобгар ҳисобланади. Турагент ёки туроператор туризм соҳасида фаолият юритувчи профессионал субъектлар сифатида истеъмолчини саёҳат ва дам олишга бўлган шахсий эҳтиёжини қондиришга қаратилган хизматларни амалга оширишади.

Умуман олганда иш бажариш ва хизмат кўрсатиш муносабатларида истеъмолчининг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, жумладан, унга етказилган зарарни қоплаш субъектлари доирасини аниқлашнинг аниқ ҳуқуқий механизмларини белгилаш муҳим ўрин тутди. Иш бажариш ва хизмат кўрсатиш субъектлари доирасининг кенгайиб бораётганлиги, Интернет орқали онлайн хизматларни кўрсатувчи турли субъектларнинг пайдо бўлаётганлиги истеъмолчининг ҳуқуқларини кенгайтиришнинг янги ва самарадор воситаларини ишлаб чиқиш заруратини ифодалайди.

References

1. Narmatov N.S. Hizmat kursatish sohasida tadbirkorlik faolijatini fuqarovij-huquqij tartibga solish muammolari // Otvetstvennyj redaktor: H.R. Rahmonkulov. – Tashkent: Institut monitoringa dejstvujushhih zakonodatel'nyh aktov pri Prezidente Respubliki Uzbekistan, 2009. – S. 14. [Jelektronnyj resurs] lawbook.org.ua.

2. Said-Gazieva N.Sh. Aholiga hizmat kursatish sohasida istemolchilarning huquqini himoja qilish: jurid. fan. nomz. dis. avtoref. – Toshkent: 2003. - 26 b.
3. Burhanhodzhaeva H.V. Aholiga savdo hizmati kursatishning fukarolik hukukij masalalari: jurid. fan. nomz. dis. avtoref. – Toshkent: 2007. – 25 b.
4. Dustov U.N. Uzbekiston Respublikasida turistik hizmat kÿrsatish faolijatining fuqarolik-huquqij tartibga solinishi: jurid. fan. nomz. dis.... avtoref. – Toshkent: 2004. - 25 b.
5. Achilova L.I. Problemy pravovogo regulirovaniya gostinichnyh uslug po zakonodatel'stvu Respubliki Uzbekistan: dis. kand. jurid. nauk. – Tashkent: 2020. – 29 b.
6. Shashkova L.A. Prava potrebitelej i ih zashhita v Rossijskoj Federacii grazhdansko-pravovymi sredstvami: avtoref: dis. kand. jurid. nauk. – Kazan': 2004. – 28 s.
7. Gibadullina L.T. Grazhdansko-pravovaja ohrana prav potrebitelej medicinskih uslug: avtoref. dis. ... kand. jurid. nauk. – Kazan': 2015. – 31 s.
8. Boltuev U.S. Zashhita prav potrebitelej po zakonodatel'stvu Respubliki Tadzhikistan: problemy teorii i praktiki. – Hudzhand: Noshir, 2014. – 180 s.
9. *Remy, Philippe*. La „responsabilité contractuelle“: histoire d'un faux concept // *Revue trimestrielle de droit civil (RTD civ.)* (2) avr.-juin 1997. p.p. 323-355 ; *Savaux, Eric*. La fin de la responsabilité contractuelle?// *RTD civ.* (1) janv.-mars 1999. p.p. 1-26; *Aubry, Hélène*. L'influence du droit communautaire sur le droit français des contrats. Presses Universitaires d'Aix-Marseille. Faculté de Droit et de Science politique. 2002. p. 399-432.
10. *Magnus, Ulrich*. Der Tatbestand der Pflichtverletzung, in: Reiner Schulze, Hans Schulte-Noelke. Die Schuldrechtsreform vor dem Hintergrund des Gemeinschaftsrechts. – 1. Auflage. – Tübingen: Mohr Siebek, 2001. S. 70.
11. Tychinin S.V. Dogovor bytovogo podryada v grazhdanskom prave Rossii // *Nauchnye vedomosti*. 2008. № 8 (48). – S. 59 / <https://cyberleninka.ru/article/n/dogovor-bytovogo-podryada-v-grazhdanskom-prave-rossii/>
12. Gavva M.A. Teoreticheskie i prakticheskie aspekty primeneniya norm zakonodatel'stva, regulirujushhie otnosheniya po dogovoru bytovogo podryada:

avtoref. dis. ... kand. jurid. nauk. – Sankt-Piterburg: 2008 / Dissertacii po pravu: <http://lawtheses.com/teoreticheskie-i-prakticheskie-aspekty-primeneniya-norm-zakonodatelstva-reguliruyuschie-otnosheniya-po-dogovoru-bytovogo-#ixzz6g3EIeQAs>

13. Nigmatullin K.R. Dogovor bytovogo podryada: avtoref. dis. ... kand. jurid. nauk. – Kazan', 2005 / <https://www.dissercat.com/content/dogovor-bytovogo-podryada>
14. https://my.soliq.uz/selfemployment/index?user_type=1
15. Qonun huzhzhatlari malumotlari millij bazasi, 09.06.2020 j., 07/20/4742/0736-son
16. Liblik K. Pravovoe regulirovanie distancionnogo truda v SShA // Sravnitel'noe trudovoe pravo. –2011. – №5 [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <https://www.hse.ru/data/2011/11/13/1272016486/USA-5-2011-T1.pdf>
17. Form 1040-ES, Estimated Tax for Individuals. URL: <http://www.irs.gov/uac/Form-1040-ES,-Estimated-Tax-for-Individuals-1>.
18. U.S. Code: Title 26 - INTERNAL REVENUE CODE. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26>.
19. Ital'janskij Grazhdanskij kodeks: zakonodatel'nyj korolevskij akt N 262. 1942 (dejstvujushhij po sostojaniju na 02.04.2019). URL: <http://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.regio:1942-03-16;262!vig=>.
20. Bredneva V.S. Frilans v Rossii i za rubezhom // Informacionno-analiticheskij portal «Predprinimatel'stvo i pravo» [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://lexandbusiness.ru/view-article.php?id=7574/>
21. Tereshhenko I.V. Frilans // Promyshlennno-torgovoe pravo. — 2011. — № 9. — S. 24.

